

Sygn. akt *I ACa 771/16*

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 stycznia 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSA Marek Górecki /spr./

Sędziowie: SA Piotr Górecki

SA Bogusława Żuber

Protokolant: st.sekr.sąd. Sylwia Stefańska

po rozpoznaniu w dniu 11 stycznia 2017 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **J. A.**

przeciwko **R. A. i M. A.**

o ustalenie

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Koninie

z dnia 22 października 2015 r. sygn. akt I C 403/14

1) **oddala apelację;**

2) **przyznaje adwokatowi A. M. od Skarbu Państwa (Sąd Okręgowy w Koninie) kwotę 6.642 zł (w tym podatek VAT) tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z ur zędu w postępowaniu apelacyjnym ;**

3) **zasądza od powódki na rzecz pozwanych 2.700 zł tytułem zwrotu części kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.**

Piotr Górecki Marek Górecki Bogusława Żuber

UZASADNIENIE

Powódka J. A., w pozwie skierowanym przeciwko pozwany R. A. i M. A., wniosła o uznanie za nieważną umowy darowizny i ustanowienia służebności osobistej zawartej przez pozwanych R. A. i M. A. przed notariuszem H. H., prowadzącą Kancelarię Notarialną w K. w dniu 1.07.2008r. Rep. A Nr(...), w formie aktu notarialnego. Pozwani R. A. i M. A. wniesli o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu.

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 22.10.2015 roku Sąd Okręgowy w Koninie powództwo oddalił i nie obciążył powódki kosztami procesu.

Podstawę takiego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania.

Powódka J. A. i pozwany R. A. zawarli związek małżeński w dniu 27.10.1984r. Z tego związku mają cztery pełnoletnie córki, w tym pozwaną M. A..

W dniu 6.08.1996r. została zawarta, w formie aktu notarialnego Rep. A nr (...), umowa kupna-sprzedaży pomiędzy pozwanym R. A. a Gminną Spółdzielnią (...), w S.. Zgodnie z § 4 i 5 powyższej umowy pozwany R. A., za kwotę 150.000 zł, kupił prawo własności zabudowanej nieruchomości położonej w S. przy ul. (...) przy czym wówczas pozwany oświadczył, że zakupu tego dokonuje z majątku odrębnego i do majątku odrębnego.

Pozwany R. A. w okresie od 15.03.1989r. do 30.09.2009r. prowadził działalność gospodarczą pod firmą (...), w ramach której sprzedawał meble oraz sprzęt AGD. Natomiast powódka J. A. w tym czasie zajmowała się prowadzeniem domu oraz wychowywaniem dzieci, a także pomagała pozwanemu R. A. w prowadzeniu działalności gospodarczej. Od lipca 2009r. działalność gospodarczą prowadzi tam pozwana M. A. i w ramach tej działalności sprzedaje ona meble oraz sprzęt AGD.

W dniu 1.07.2008r. została zawarta, w formie aktu notarialnego Rep. A nr (...), umowa darowizny i ustanowienia służebności osobistej pomiędzy pozwanymi R. A. a M. A.. Zgodnie z § 3 tej umowy pozwany R. A. darował córce – pozwanej M. A. zabudowaną nieruchomość położoną w S., a pozwana tą darowiznę przyjęła. Natomiast z § 4 umowy wynika, że pozwana ustanowiła na nabytej nieruchomości na rzecz ojca – pozwanego R. A. dożywotnią i bezpłatną służebność osobistą polegającą na prawie korzystania z całego parteru budynku oraz jednego pokoju od strony zachodniej na piętrze, ogrzanych i oświetlonych, ze wspólnym wejściem i korytarzem, korzystania z połowy budynku gospodarczego, swobody poruszania się po obejściu oraz opieki i pielęgnowania w razie choroby.

Sąd Rejonowy w Koninie prawomocnym wyrokiem z dnia 30.06.2009r. sygn. akt III RC 111/09 ustanowił w małżeństwie powódki J. A. i pozwanego R. A. rozdzielność majątkową z dniem 12.02.2009r.

W dniu 12.12.2007r. wpłynął do Sądu Okręgowego w Koninie pozew o rozwód, wniesiony przez powódkę J. A.. Sąd Okręgowy w Koninie prawomocnym wyrokiem z dnia 31.05.2011r. sygn. akt I C 1028/07 rozwiązał małżeństwo stron przez rozwód z wyłącznej winy pozwanego R. A..

Obecnie przed Sądem Rejonowym w Koninie nadal toczy się postępowanie z wniosku J. A. przy udziale R. A. o podział majątku wspólnego, przy czym Sąd Rejonowy w Koninie postanowieniem z dnia 26.06.2014r. sygn. akt I Ns 762/13 zawiesił postępowanie w tej sprawie. W toku tego postępowania powódka dąży do ustalenia, że w skład majątku wspólnego wchodzi także zabudowana nieruchomość położona w S. przy ul. (...).

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał powództwo za bezzasadne z powodu braku interesu prawnego po stronie powódki.

Wskazał, że powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa może być uwzględnione wtedy, gdy spełnione są dwie przesłanki merytoryczne: interes prawny oraz wykazanie prawdziwości twierdzeń powoda o tym, że dany stosunek prawny lub prawo rzeczywiście istnieje.

Pojęcie interesu prawnego w ustaleniu istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego powinno być przy tym pojmowane elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej wykładni pojęcia interesu prawnego, konkretnych okoliczności danej sprawy oraz od tego czy w drodze powództwa o świadczenie, strona może uzyskać pełną ochronę swoich praw, przy czym interes ten musi istnieć obiektywnie, aby uzasadniać uwzględnienie powództwa i musi to być wyłącznie interes prawny.

Interes prawny występuje więc wtedy, gdy istnieje niepewność co do prawa lub stosunku prawnego zarówno z przyczyn faktycznych jak i prawnych, np. ze względu na kwestionowanie istnienia lub wygaśnięcia stosunku prawnego.

Nadto powództwo o ustalenie nie może być traktowane jako sposób na pozyskanie środka dowodowego, z którego strona mogłaby następnie skorzystać w innym postępowaniu.

W konsekwencji powyższych rozważań Sąd Okręgowy uznał, iż małżonek nie ma interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności umowy nabycia przez osobę trzecią od współmałżonka własności nieruchomości, jeżeli na jej podstawie osoba trzecia została wpisana w księdze wieczystej jako właściciel nieruchomości. W takiej sytuacji małżonek może zwalczać wpis własności w drodze powództwa o uzgodnienie stanu prawnego nieruchomości ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Nadto Sąd I instancji zauważył, iż celem powódki J. A. jest nie tylko wykazanie, że córka – pozwana M. A. nie nabyła własności nieruchomości położonej w S. przy ul. (...), ale także że powyższa nieruchomość wchodzi w skład majątku wspólnego powódki J. A. i pozwanego R. A.. Powódka bowiem w niniejszej sprawie występując z powództwem o ustalenie nieważności umowy darowizny, zawartej w dniu 1.07.2008 r. pomiędzy pozwanymi, twierdzi, że wbrew stanowi prawnemu ujawnionemu w księdze wieczystej, przed zawarciem powyższej umowy, nieruchomość nie stanowiła majątku odrębnego pozwanego R. A. lecz wchodziła w skład majątku wspólnego powódki i pozwanego.

W ocenie Sądu Okręgowego oznacza to, iż powódka nie ma interesu prawnego w niniejszej sprawie o ustalenie nieważności umowy zawartej przez pozwanym, gdyż powódce przysługuje dalej idący środek w postaci powództwa o uzgodnienie stanu prawnego nieruchomości ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym na podstawie art. 10 u.k.w.h.

Wobec powyższego Sąd Okręgowy oddalił powództwo J. A. jako bezzasadne.

Na podstawie art. 102 kpc Sąd nie obciążył powódki J. A. kosztami procesu, z uwagi na jej sytuację materialną i majątkową.

Apelację od tegoż wyroku złożyła powódka zaskarżając go w całości i zarzucając:

1) Naruszenie przepisów prawa materialnego tj.

- art. 37 kro poprzez jego niezastosowanie i niesłuszne przyjęcie, że brak jest podstaw do uznania umowy darowizny za nieważną,

- art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece poprzez jego błędną interpretację i przyjęcie, że jedynym środkiem ochrony prawnej powódki jest wytoczenie powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,

- art. 58 § 2 kc poprzez jego niezastosowanie, mimo że ze zgromadzonego materiału dowodowego jednocześnie wynika, że dokonana darowizna była sprzeczna z zasadami współżycia społecznego, a tym samym nieważna.

2) naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na treść zaskarżonego wyroku, tj. art. 189 kpc poprzez niezasadne przyjęcie, że powódka nie ma interesu prawnego.

Wskazując na powyższe powódka wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku „poprzez orzeczenie zgodnie z pozwem”, ewentualnie uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Pozwani wnieśli o oddalenie apelacji i zasądzenie od powódki na ich rzecz kosztów postępowania odwoławczego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powódki nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny podziela w pełni ustalenia faktyczne Sądu I instancji i przyjmuje je jako swoje własne. Podstawą oddalenia powództwa było przyjęcie przez Sąd Okręgowy, że powódka nie posiada interesu prawnego do wytoczenia powództwa o uznanie za nieważną umowy darowizny (w istocie o ustalenie nieważności umowy darowizny). Ze stanowiskiem tym należy się w pełni zgodzić, uznając tym samym za bezzasadny zarzut naruszenia art. 189 kpc.

Interesu prawnego powódka upatruje w tym, że wyrok ustalający nieważność umowy darowizny pozwoli jej w procesie o podział majątku na wykazanie, że nieruchomości objęta kwestionowaną umową darowizny, należała do majątku wspólnego.

Z poglądem tym nie sposób się zgodzić. Podkreślić bowiem trzeba, że przed dokonaniem umowy darowizny w księdze wieczystej jako jedyny właściciel wpisany był pozwany R. A..

Zatem jeżeliby doszło do ustalenia nieważności umowy darowizny pomiędzy pozwanymi to wyrok tej treści pozwalałby tylko przywrócić w księdze wieczystej wpis pozwanego jako właściciela (por. wyrok Sądu Najwyższego z 25.10.2002 r., IV CKN 1425/00, nie publ.). Nadal więc zgodnie z art. 3 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, jedynie pozwany powinien być uważany za właściciela spornej nieruchomości.

Mimo, że wyrok o wspomnianej treści wymagałby ustalenia, że sporna nieruchomość z chwilą jej nabycia przez pozwanego weszła do majątku wspólnego, samo to ustalenie nie mogłoby znaleźć wyrazu w treści wpisu dokonanego na podstawie tego wyroku (por. wyrok Sądu Najwyższego z 5.12.2002 r., III CKN 943/99, OSN 2004, nr 3 poz. 48).

Tymczasem celem powódki nie jest tylko wykazanie, że pozwana nie nabyła własności spornej i nieruchomości, lecz przede wszystkim, że własność tej nieruchomości jest prawem wspólnym powódki i pozwanego.

Nawet więc po uwzględnieniu powództwa, powódka musiałaby dodatkowo wnieść powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w celu ujawnienia w księdze wieczystej nie tylko prawa własności pozwanego – tak jak to było ujawnione przed dokonaniem kwestionowanej umowy – lecz także swojego prawa do tej nieruchomości.

Podkreślić też należy, że zgodnie z art. 365 § 1 kpc wiąże tylko wypowiedź sądu zawarta w sentencji prawomocnego orzeczenia. Wypowiedzi sądu zawarte w uzasadnieniu nie mają mocy wiążącej.

Gdyby więc nawet zapadł w niniejszej sprawie wyrok ustalający nieważność umowy darowizny, to w żaden sposób nie przesądzałby o przynależności przedmiotu darowizny do majątku wspólnego powódki pozwanego.

Biorąc powyższe pod uwagę zasadny był pogląd Sądu Okręgowego o nie posiadaniu przez powódkę interesu prawnego w żądanym ustaleniu ze względu na możliwość wytoczenia dalej idącego powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Jeśli ma się toczyć oddzielne postępowanie zmierzające do wykazania nie znajdującego wyrazu w treści księgi wieczystej prawa powódki do spornej nieruchomości, to powinien to być proces o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Zatem zarzut naruszenia art. 189 kpc uznać należało za bezzasadny. Tym samym, z przyczyn wskazanych wyżej nie zasługiwał również na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, skoro jest to właściwy środek ochrony prawnej powódki.

Wobec uznania, że powódka nie ma interesu prawnego o którym mowa w art. 189 kpc – co jest samodzielną i wystarczającą podstawą do oddalenia powództwa – zbędne jest ustosunkowywanie się do pozostałych zarzutów apelacji, tj. naruszenia art. 58 § 2 kc i 37 kro.

W tym stanie rzeczy apelacja jako bezzasadna podlegała oddaleniu – art. 385 kpc.

Na podstawie § 19 w zw. z § 6 pkt. 7 i § 13 ust. 1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy

prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. 2013, poz. 461 z późn.zm.) przyznano od Skarbu Państwa adwokatowi powódki z urzędu kwotę 6.642 zł (w tym podatek VAT) tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce w postępowaniu apelacyjnym.

O kosztach procesu pomiędzy stronami orzeczono na podstawie art. 102 kpc, zasądzając od powódki na rzecz pozwanych część kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym. Należne pozwany koszty zastępstwa procesowego wynosiły 5.400 zł zgodnie z § 6 pkt. 7 i § 13 pkt. 2 cytowanego wyżej rozporządzenia.

Biorąc pod uwagę trudną sytuację materialną powódki, Sąd Apelacyjny obciążył ją jedynie połową należnych pozwany kosztów zastępstwa procesowego. Brak było zaś podstaw do całkowitego odstąpienia od obciążania powódki kosztami zastępstwa procesowego na rzecz pozwanych.

Sama trudna sytuacja materialna strony i zwolnienie jej od kosztów sądowych nie wystarcza do całkowitego odstąpienia od obciążania jej kosztami procesu.

Art. 102 kpc jest wyjątkiem od zasady odpowiedzialności za wynik procesu i nie może być interpretowany rozszerzająco.

Nadto strona przegrywająca proces przed sądem pierwszej instancji musi się liczyć z możliwością oddalenia apelacji i związanym z tym obowiązkiem zwrotu przeciwnikowi kosztów poniesionych w postępowaniu apelacyjnym.

Przekonanie strony o zasadności zajmowanego stanowiska, które może przemawiać za nieobciążaniem jej kosztami przegranego procesu przed Sądem pierwszej instancji, przestaje być aktualne w postępowaniu apelacyjnym.

Wypada też zwrócić uwagę, że roszczenie o koszty procesu stwierdzone orzeczeniem sądu przedawnia się z upływem lat dziesięciu (art. 125 § 2 kpc). Okoliczność więc, że w chwili obecnej powódka znajduje się w trudnej sytuacji finansowej nie oznacza, że w przyszłości nie jej sytuacja finansowa ulegnie poprawie np. na skutek otrzymania środków finansowych w wyniku podziału majątku wspólnego. Dlatego też brak było podstaw do całkowitego odstąpienia od obciążenia powódki kosztami procesu.

Piotr Górecki Marek Górecki Bogusława Żuber

--	--	--